

N:o 79.

Af herr **E. Åkerlund**, om *skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till lag angående upphäfvande af fideikommissstiftelser i fast egendom på landet.*

Sedan Riksdagen genom bifall till min motion om beredande af lättnader för den mindre bemedlade delen af vårt folk att kunna förvärfa sjelfständig jordegendom och Kongl. Maj:t genom tillsättandet af en komité för denna frågas närmare utredning hufvudsakligen biträdt mina uti samma motion uttalade åsigter, vågar jag, icke alldeles utan hopp om slutlig framgång, å nyo taga Riksdagens uppmärksamhet i anspråk för en fråga, som enligt mitt förmenande nära sammanhänger dermed. Såsom ledamot af ofvanberörda komité har jag kommit till den öfvertygelse, att inom flera af våra folkrikaste län, hvarest behovet af lättnader för erhållande af dylik egendom torde vara störst, icke synnerligen mycket lärer kunna uträttas för ändamålet genom statens direkta mellankomst, emedan derstädes hvarken statsdomänerna eller tillgångarna på odlingsbara utmarker å fritt disponerade hemman relativt äro af synnerlig betydenhet, och att man därför å sådana orter hufvudsakligen är hänvisad till att söka för saken intressera och underlätta den enskilda företagsamheten.

Derest de förändringar uti gällande lagstiftning om hemmansklyfning och jordafsöndring, som föreslagits, i hufvudsak af statsmakterna

skulle gillas och antagas till lag, vågar jag tro, att mycket skull vinnas för ändamålet genom enskildes initiativ, ehuru visserligen ganska stora hinder för upplåtelser af jordlägenheter under full eganderätt i större skala lära komma att förorsakas utaf de in-teckningar, hvilka gravera större delen af Sveriges jord, der den innehafves under oganderätt, hvarför också näppeligen någon annan åtgärd från statsmakternas sida i så hög grad synes mig kunna främja tillväxten af den bofasta sjelfegande befolkningen inom vissa orter som upphäfvandet af fideikommissinstitutionen i hvad den berör jordbruksfastighet, dels emedan dessa egendomar i allmänhet häfta i jemförelsevis ringa gäld, dels emedan å desamma, åtminstone inom mellersta Sverige, mycket ofta förefinnas högst betydliga odlingsbara utmarker, hvilka förblifvit obrutna kanske främst i följd af innehafvarnes oförmåga att anskaffa erforderliga rörelsekapital för de mången gång rent af besvärligt stora gods, de *måst* bibehålla alldeles ostyckade.

Jag är fullt förvissad att, om fideikommissjorden öfverginge till vanlig arfvejord, det icke skulle dröja länge, förr än betydliga delar af densamma med för brukning till hufvudgårdarne olämpliga lägen o. s. v. skulle komma att försäljas, och att sådant tillvägagående icke allenast i hög grad komme att främja befolkningens bofasthet, utan derjemte för vederbörande fideikommissarier vore vida att föredraga framför att uti många fall nödgas fortgå på den inslagna vägen och genom skuldsättning så småningom få institutionen häfd.

Då jag, utom det af mig här ofvan anförda, enligt min tanke mest talande skälet för fideikommissinstitutionens upphäfvande i hvad den afser fastigheter å landet, äfven till fullo instämmer i de öfriga skäl, hvilka för sådan åtgärds vidtagande blifvit anförda uti tillförene väckta motionen, vågar jag hålla före, att statsmakterna, *vida förr än att fortfarande hägna om stora jordkomplexers fortvaro, böra, så långt sådant utan våldsamma åtgärder kan ske, underlätta åtkomst af jordegendom för den stora massan af vårt folk genom slitandet af de onaturliga band, hvilka hålla ifrågavarande gods tillsammans, samt sådan lagstiftning, som kan förhindra hopandet af huru stora arealer som helst på en hand.* Jag vågar tro, att, derest icke snart dylik lagstiftning kommer emellan, det icke skall dröja så synnerligen länge, innan de, hvilka egentligen endast hafva till yrke att placera penningar, skola nödgas nedlägga dessa äfven uti jordegendom, såsom det för resten redan nu sker i stor skala inom Amerikas stater, och att, om så blifver fallet, ingen lycklig utveckling deraf torde följa, derpå gifver i våra dagar Norrland, Irland och, som det tyckes, snart hela Storbritannien, sorgliga bevis, ehuru visserligen

helt andra orsaker inom Storbritannien ofta omöjliggöra åtkomst af sjelfständig jordegendom.

Må den enskilde genom fabriksanläggningar, kommunikationsleders åstadkommande, handel m. m. så långt det är förenligt med statens sanna intressen samla och föröka förmögenhet, *men mig synes jorden böra framför annat skyddas från penningemännens allt för vidt gående spekulationer, emedan i motsatt fall hela folks tillvaro kan blifva helt beroende af ett fåtals godtycke.*

Visserligen kan tyckas, det jordbruksfideikommissens bibehållande borde utgöra ett kraftigt korrektiv emot spekulation med åtminstone dessa egendomar, men dels är ju gårdet redan uppgifvet, sedan de numera få belånas, dels läser nog staten kunna finna andra och lämpligare utvägar till förhindrandet af dylik spekulation, än bibehållandet af en så synnerligen otidsenlig, ofta ur nationalekonomisk, politisk och social synpunkt skadlig och upprörande orättvis institution som den ifrågavarande. Man har, då fråga tillförene väckts om fideikommissinstitutionens upphäfvande, städse såsom skäl emot vidtagandet af en sådan åtgärd främst anført den vörndad, som allt fortfarande bör egnas affidnes yttersta vilja, och deremot läser väl intet vara att invända, för så vidt de bestämmelser, hvilka derigenom kunna vara gjorda, främja statens välförstådda intressen samt icke lägga hinder i vägen för sådan utveckling, som man icke ostraffad kan eller bör förhindra, men dels lägger just ifrågavarande institution högst beaktansvärda hinder för sådan utveckling, särskildt inom de orter, hvarest densammas främjande är af största vigt, dels har ju staten här, likasom uti så synnerligen många andra fall, i fråga om affidnes förordnanden genom den skuldsättning af fideikommiss, som allt sedan år 1810 varit tillåten, handlat så fullkomligt i strid med alla eller åtminstone nära nog alla fideikommissförordnanden, att man knappast har skäl vidare så synneligen orda om dessas helighållande. Det har äfven anförts, att ordnandet af de rättsförhållanden, som skulle uppstå i omedelbart sammanhang med fideikommissrättens upphörande, skulle möta öofvervinneliga svårigheter, och vågar jag emot sådana åsikter ifrågasätta, om förhållandena verkligen kunna vara sådana inom just vårt land, då flera andra folk, hvilkas kultur och rättskänsla icke varit vår underlägsen, hvarken funnit så synnerligen stora svårigheter emot institutionens afskaffande eller dragit sig för att åsidosätta vederbörande fideikommissstiftares vilja, då statens väl och medmenniskors bästa derigenom främjades.

Att jordbruksfideikommissen ega synnerligen betydligt omfång, särskildt inom åtskilliga ganska tätt befolkade län, inom hvilka bere-

dandet af tillfällen att förvärfva sjelfständiga fastigheter för mindre bemdlade otvifvelaktigt skulle visa sig mest välsignelsebringande, framgår bäst deraf, att inom Malmöhus, Kristianstads, Östergötlands, Södermanlands, Stockholms, Upsala, Örebro och Vestmanlands län dessa fideikommiss intaga nära nog 10 procent af den privata jorden efter hemmantal räknadt, deraf inom Malmöhus län omkring 14, inom Kristianstads omkring 10, inom Södermanlands omkring 16 samt inom Stockholms omkring 13 procent. Något så när exakta uppgifter om jordfideikommissens arealer har jag icke lyckats erhålla.

Då jag sålunda icke allenast anser, det fideikommissinstitutionen i hvad den berör fast egendom oftast verkar skadligt ur social, politisk och nationalekonomisk synpunkt, utan, hvad värre är, att den i fråga om jordbruksfastigheter verkar synnerligen hämmande för vårt lands sunda utveckling genom främjandet af den sjelfegande befolkningens ökning å landsbygden, särskildt inom de orter, hvarest sådan ökning är mest af behovet påkallad, vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag, hvarigenom de i riket bestående familjefideikommissstiftelser i fast egendom på landet upphäfvast, äfvensom förslag till sådana lagbestämmelser, som för ordnande af rättsförhållandena vid sista innehafvarens död må erfordras.

Stockholm den 25 januari 1894.

E. Åkerlund.